23. 12. 2016

ID: 104538

Odpovědnost státu za škodu

K posouzení zdravotního stavu odsouzeného je příslušný zásadně lékař vězeňského, případně jiného zdravotnického zařízení, nikoliv však příslušník Vězeňské služby. Jedině příslušný lékař je schopen zdravotní stav odsouzeného odborně vyšetřit a rozhodnout o případném léčebném postupu. Význam včasného poskytnutí zdravotní péče odsouzenému přitom spočívá v první řadě v tom, že tak lze předejít vzniku vážné poruchy zdraví či dokonce smrti. Jestliže orgány Vězeňské služby byly informovány o zranění odsouzeného, jež mohlo mít charakter vážného poškození zdraví, a přesto mu poskytnutí neodkladné zdravotní péče včas nezajistily, lze v jejich jednání spatřovat nesprávný úřední postup, jenž mohl mít za následek zhoršení zdravotního stavu odsouzeného.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2478/2015, ze dne 25.8.2016)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce V. Š., zastoupeného JUDr. T.P., advokátem se sídlem v Ch., proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti, se sídlem v P., o náhradu škody na zdraví a o zadostiučinění za nemajetkovou újmu, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 18 C 235/2009, o dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2014, č. j. 21 Co 402/2014-262, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 2014, č. j. 21 Co 402/2014-262, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 5. 3. 2014, č. j. 18 C 235/2009-242, v rozsahu, v němž bylo rozhodnuto o nárocích žalobce proti žalované, se zrušují a věc se vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 2 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobce se na žalované domáhá zaplacení celkem 244 800 Kč jednak jako náhrady škody na zdraví, konkrétně částek 28 800 Kč jako bolestného a 96 000 Kč jako náhrady za ztížení společenského uplatnění, jednak jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu v částce 120 000 Kč. Uvedené nároky měly žalobci vzniknout v důsledku nesprávného úředního postupu pracovníků Vězeňské služby, kteří žalobci během výkonu trestu odnětí svobody ve věznici v Rýnovicích jednak nezajistili dostatečnou ochranu, takže byl dne 15. 10. 2006 ve večerních hodinách napaden agresivním spoluvězněm, a jednak mu po napadení nezajistili včasnou lékařskou péči. Totožných nároků se žalobce v témže řízení domáhal společně a nerozdílně rovněž na spoluvězni T. Č. jako druhém žalovaném.

Obvodní soud pro Prahu 2 jako soud prvního stupně (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 5. 3. 2014, č. j. 18 C 235/2009-242, žalobu na zaplacení částky 244 800 Kč ve vztahu k žalované zamítl (výrok I), rozhodl, že ve vztahu mezi žalobcem a žalovanou nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok II), žalovanému T. Č. uložil zaplatit žalobci 244 800 Kč (výrok III), rozhodl, že ve vztahu mezi žalovaným T. Č. a žalobcem nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV) a konečně žalovanému T. Č. uložil, aby České republice zaplatil na nákladech řízení částku, jejíž výše bude určena v samostatném usnesení (výrok V).

Soud prvního stupně vyšel z toho, že mezi žalobcem a žalovaným T. Č. došlo dne 15. 10. 2006 ve večerních hodinách ve věznici Rýnovice, po krátké slovní rozepři při sledování televizního programu, k fyzické potyčce, při které T. Č. žalobci způsobil tříštivou zlomeninu nosních kostí a zlomeninu kosti holenní vpravo v oblasti kolene. Poté, co odsouzení zaslechli dozorce, odebral se žalobce na svůj pokoj, na který mu jeho spolubydlící L. L. přivolal dozorce, kterému však žalobce sdělil, že se nic nestalo. Následně, kolem 22:10 hod. se dostavil další dozorce, u něhož se žalobce domáhal ošetření

na lékařské pohotovosti s tím, že uklouzl v koupelně a má bolestivě zraněnou nohu; ve 22:40 hod. sdělil dozorce žalobci, že lékařská pohotovost není k dispozici a že rychlá záchranná služba volána nebude s tím, že žalobce má na ošetření počkat do rána. O skutečné příčině zranění však žalobce zaměstnancům Vězeňské služby nic neřekl. K lékařskému ošetření byl žalobce převezen v ranních hodinách následujícího dne, tj. 16. 10. 2006.

Po právní stránce posoudil soud prvního stupně věc tak, že nárok žalobce vůči žalované není dán, neboť na straně orgánů Vězeňské služby nedošlo k jednání, které by bylo možno hodnotit jako nesprávný úřední postup. Pokud žalobce tvrdil, že žalovaná nevytvořila ve věznici takové podmínky, které by zajistily bezpečnost odsouzených, zejména že do věznice byl umístněn odsouzený T. Č. s vysoce agresivní povahou, měl soud prvního stupně za to, že umístění odsouzených do konkrétního typu věznice je vždy předmětem soudního rozhodnutí, a tudíž je zde vyloučen nesprávný úřední postup, přičemž takové soudní rozhodnutí nebylo ani zrušeno. K fyzickému napadení žalobce potom došlo po slovní rozepři, jež byla bezprostřední příčinou napadení ze strany L. Č.; žalobce přitom netvrdil, ani neprokazoval, že by orgány Vězeňské služby opomenuly provést pravidelnou kontrolu, jejímž smyslem je průběžné monitorování chování odsouzených. Požadavek vyslovený žalobcem, že by dozor konající služba měla předvídat agresivní chování odsouzeného a tomuto zabránit, měl soud prvního stupně za nereálný a za „v podstatě zcela absurdní“. Podle soudu prvního stupně orgány Vězeňské služby neporušily žádnou povinnost a nedopustily se nesprávného úředního postupu, když atak žalobce ze strany T. Č. nemohly předvídat a objektivně mu nemohly zabránit.

Nesprávný úřední postup neshledal soud prvního stupně ani co do zajištění okamžitého lékařského ošetření ze strany orgánů Vězeňské služby. Podle soudu prvního stupně postupoval žalobce účelově, neboť zaměstnancům Vězeňské služby konajícím dne 15. 10. 2006 ve večerních hodinách dozor nesdělil příčinu svého zranění, a naopak lživě uváděl, že uklouzl v koupelně. Soud prvního stupně uzavřel, že jestliže žalobce lživě informoval dozorce o původu svého zranění, pak nelze v postupu orgánů Vězeňské služby shledat jakékoliv pochybení, neboť „zranění, které může být způsobeno pouhým uklouznutím v koupelně, z laického pohledu nedosahuje takové závažnosti jako zranění způsobení tím, že vahou těla dopadeno na kolenní kloub“. Žalobce byl k lékařskému vyšetření dopraven následující den v ranních hodinách, tudíž podle soudu prvého stupně postupovaly orgány Vězeňské služby v dané situaci zcela adekvátně a své povinnosti neporušily.

Ze shora uvedených důvodů soud prvního stupně žalobu vůči žalované v plném rozsahu zamítl. Vůči žalovanému T. Č. bylo žalobě v plném rozsahu vyhověno, neboť žalovaný nárok uznal (§ 114b odst. 5 občanského soudního řádu); ve vztahu mezi žalobcem a žalovaným T. Č. nabylo rozhodnutí právní moci dne 21. 6. 2014.

K odvolání žalobce Městský soud v Praze jako soud odvolací (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 30. 9. 2014, č. j. 21 Co 402/2014-262, rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I a II potvrdil (výrok I rozsudku odvolacího soudu), a rozhodl, že ve vztahu žalobce a žalované nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II rozsudku odvolacího soudu).

Odvolací soud dokazování nijak nedoplňoval a zcela vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně.

Odvolací soud se z hlediska právního posouzení věci ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, když měl za to, že potyčku žalobce se spoluvězněm Č. nemohly orgány Vězeňské služby předvídat. Přísné oddělení všech osob vykonávajících trest odnětí svobody, které by mohly mít sklon k agresivitě, je podle odvolacího soudu „v zásadě nemožné“; agresivní sklony mohou u odsouzených propuknout náhle a neplánovaně. Odvolací soud souhlasil rovněž s úvahou soudu prvního stupně týkající se lživé informace žalobce o příčině jeho zranění; orgány Vězeňské služby postupovaly adekvátně, pokud

žalobce odkázaly k lékařskému ošetření až následující den, mělo-li ke zranění žalobce dojít pouhým uklouznutím. Ani podle odvolacího soudu tak nelze v postupu orgánů Vězeňské služby spatřovat nesprávný úřední postup.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce v celém rozsahu dovoláním. Měl za to, že odvolací soud věc nesprávně právně posoudil, jestliže vycházel z toho, že orgány Vězeňské služby nejsou odpovědné za rozmístění vězňů ve věznici, že nezodpovídají za chování jednotlivých odsouzených v prostorách věznice a že se v posuzované věci dostalo žalobci včasného a dostatečného lékařského ošetření. Žalobce tvrdil, že povinností orgánů Vězeňské služby je zajištění důstojného života odsouzených, a zejména ochrana jejich zdraví; to se týká i bezpečnosti odsouzených. Pracovníci věznice proto pochybili, když odsouzeného Č. s vysoce agresivní povahou umístili do té části věznice, kde sdílel prostory s nekonfliktními vězni. Pochybení pracovníků věznice podle žalobce spočívalo též v tom, že mu po fyzickém napadení nebylo zajištěno včasné poskytnutí lékařské péče; první lékařské ošetření bylo žalobci poskytnuto teprve po dvanácti hodinách od napadení, což je ve zjevném rozporu s právními předpisy. Přípustnost dovolání zakládal žalobce na otázkách, které podle jeho názoru nebyly v rozhodování dovolacího soudu dosud řešeny a které formuloval takto: a) zda orgány Vězeňské služby (stát) nesou odpovědnost za škodu, která je odsouzeným způsobena jinými spoluvězni a za jakých podmínek; b) zda orgány Vězeňské služby (stát) nesou odpovědnost za škodu, která je odsouzeným způsobena opožděnou lékařskou péčí a c) zda jsou zaměstnanci Vězeňské služby oprávněni vyhodnotit zdravotní stav odsouzeného, který žádá okamžité lékařské ošetření, a toto lékařské ošetření odmítnout vzhledem k tomu, že ho nepovažují za potřebné. Žalobce navrhoval, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (viz čl. II bod 7 zákona č. 404/2012 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. a obsahovalo náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. není dovolání přípustné proti rozsudkům a usnesením, v nichž dovoláním napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, o pracovněprávní vztahy nebo o věci uvedené v § 120 odst. 2; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží.

Z hlediska hmotného práva záviselo rozhodnutí odvolacího soudu v první řadě na posouzení otázky, zda, resp. při splnění jakých předpokladů odpovídá stát za škodu (újmu), jež vznikne odsouzenému v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Další – na předchozí navazující – otázkou je, zda

stát odpovídá za škodu, která odsouzenému v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici vznikne v důsledku opožděného poskytnutí lékařské péče. Poslední otázka, jejíž posouzení se v dovolání nastoluje, záleží v tom, zda jsou zaměstnanci Vězeňské služby oprávněni vyhodnotit zdravotní stav odsouzeného, který žádá lékařské ošetření, a zajištění odpovídajícího lékařského ošetření případně odmítnout s odkazem na to, že je nepovažují za potřebné. V rozsahu takto vymezených otázek, jež v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly řešeny, je dovolání žalobce přípustné.

Dovolání je důvodné.

Nejvyšší soud nejprve uvádí, že otázky, pro jejichž řešení je dovolání přípustné, se týkají existence právního titulu, na jehož základě měly vzniknout celkem tři nároky uplatněné žalobcem (nárok na bolestné, nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění a nárok na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem). Protože právě existence daného právního titulu, nikoli jednotlivé nároky žalobce, je předmětem dovolání, neuplatní se v této věci omezení přípustnosti dovolání obsažené v ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. (srov. obdobně rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 71/2001, a ze dne 20. 11. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2259/2011). Dovolání žalobce je tedy přípustné i co do žalobcem uplatněného nároku na bolestné, byť svou výší nepřesahuje částku 50 000 Kč ve smyslu § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř.

K žalobcem tvrzenému protiprávnímu jednání, jež soudy hodnotily po právní stránce, došlo v říjnu 2006. Nejvyšší soud tak v posuzované věci vychází ze znění právních předpisů účinných v tomto období.

Podle § 37 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 169/1999 Sb.“), není-li dále stanoveno jinak, řídí se odpovědnost za škodu způsobenou během výkonu trestu a podmínky jejího uplatnění občanským zákoníkem.

Z důvodové zprávy k citovanému ustanovení vyplývá, že způsobí-li odsouzený během výkonu trestu škodu (ať již věznici nebo komukoliv jinému), nebo naopak – jestliže je za těchto okolností škoda způsobena jemu, posoudí se odpovědnost podle obecných předpisů.

Nejvyšší soud předně uvádí, že ustanovení § 37 zákona č. 169/1999 Sb. nelze vykládat tak, že by jím byly dotčeny předpisy upravující odpovědnost státu za škodu, jež mají ve vztahu k obecné úpravě odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. obč. zák.) povahu předpisů zvláštních. Smyslem ani účelem úpravy § 37 zákona č. 169/1999 Sb. totiž není vyjmout část odpovědnosti za výkon veřejné moci, jež dopadá na výkon trestu odnětí svobody ve věznicích, z úpravy obsažené ve zvláštním předpisu a aplikovat na tuto materii pouze obecnou občanskoprávní úpravu odpovědnosti za škodu (újmu).

Judikatura i odborná literatura pod pojmem veřejné moci rozumějí takovou moc, jež přímo či zprostředkovaně rozhoduje autoritativně o právech a povinnostech subjektů, které nejsou v rovnoprávném postavení s orgánem veřejné moci a na jejichž vůli obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93, shodně Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 7). Institut „veřejné moci“ je vnímán jako institut, zahrnující přímou „moc státní“ a dále „zbývající veřejnou moc“. Státní mocí disponuje sám stát a zabezpečuje ji prostřednictvím svého zvláštního aparátu. Tzv. zbývající veřejná moc je v příslušném rozsahu svěřena subjektům nestátního charakteru ke správě veřejných záležitostí, je od státní moci v jistém smyslu odvozena a nemůže s ní být v rozporu. S veřejnou mocí přitom souvisí neoddělitelně nerovnost v postavení subjektů ve vztazích touto mocí ovládaných (srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 1998, sp. zn. I. ÚS 41/98).

Podle § 3 zákona č. 169/1999 Sb. střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky (odst. 1). Vězeňská služba je oprávněna odsouzeným vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení a donucovací prostředky, které připouští zvláštní zákon (odst. 2). Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby stanoví zvláštní zákon. Pokyny a příkazy v rozsahu stanoveném tímto zákonem jsou oprávněni vydávat vedle příslušníků Vězeňské služby i zaměstnanci Vězeňské služby (odst. 3). Zaměstnancem Vězeňské služby se pro účely tohoto zákona rozumí jak zaměstnanec České republiky zařazený k výkonu práce ve Vězeňské službě, tak příslušník Vězeňské služby (odst. 4).

Z uvedeného nepochybně vyplývá, že plnění povinností a oprávnění zaměstnanců Vězeňské služby v rámci střežení odsouzených, dozoru a zacházení s nimi, jakož při dodržování podmínek výkonu trestu představuje – zejména pro evidentní nerovnost v právním postavení dotčených subjektů – výkon veřejné moci.

Na druhou stranu nelze odhlédnout od situací, kdy ke škodě (újmě) odsouzeného dojde sice během výkonu trestu ve věznici, nikoliv však v důsledku výkonu práv a povinností zaměstnanců Vězeňské služby, v nichž by vůči odsouzeným vystupovali z pozice nadřízeného subjektu; v takovém případě nelze o výkonu veřejné moci hovořit.

V tomto smyslu Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 170/2014, uveřejněném pod číslem 57/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, vyslovil, že za újmu vzniklou osobě ve výkonu trestu odnětí svobody při poskytování zdravotní péče ze strany lékařů Vězeňské služby České republiky či v jejích zdravotnických zařízeních odpovídá stát podle obecných ustanovení o náhradě škody.

Podle obecných soukromoprávních předpisů bude třeba posuzovat též případy, kdy odsouzenému vznikne škoda během výkonu trestu výlučně vlastním zaviněním (pádem na schodech věznice nebo na vězeňském dvoře), případně zaviněním třetí osoby bez toho, že by se na jejím způsobení zaměstnanci Vězeňské služby, případně jiné orgány veřejné moci, plněním svých práv a povinností jakkoliv podíleli (ublížení na zdraví či krádež věcí osobní potřeby spoluvězněm).

S ohledem na výše uvedené má dovolací soud za to, že odpovědnost za škodu (újmu) způsobenou odsouzenému v průběhu výkonu trestu, jakož i podmínky jejího uplatnění, se ve smyslu § 37 zákona č. 169/1999 Sb. řídí občanským zákoníkem, ledaže by ke vzniku škody (újmy) odsouzeného došlo v důsledku výkonu práv a povinností orgánů veřejné moci; v takovém případě se použije úprava obsažená v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OdpŠk“).

Soudy obou stupňů tedy postupovaly správně, jestliže zkoumaly, zda ke škodě (újmě) žalobce došlo v souvislosti s porušením služebních povinností ze strany zaměstnanců Vězeňské služby.

Podle § 13 odst. 1 OdpŠk stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Nestanoví-li zákon pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Nesprávným úředním postupem je porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání

státního orgánu při jeho činnosti, a to zejména takové, která nevede k vydání rozhodnutí. Podle konkrétních okolností může být nesprávný úřední postup představován jakoukoliv činností spojenou s výkonem pravomocí státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami pro jeho počínání nebo k porušení pořádku určeného povahou a funkcí postupu. Aby šlo o postup „úřední“, musí tak postupovat osoby, které plní úkoly státního orgánu, a tento postup musí sloužit výkonu státní moci. Podmínkou aplikace ustanovení § 13 OdpŠk tedy je, že stát (prostřednictvím svých orgánů či jiných subjektů) vystupuje jako nositel veřejné moci při jejím uplatňování (srov. Vojtek, P.: op. cit., s. 158).

V souvislosti s čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), upravujícím právo na život, konstruuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) pozitivní závazek státu „přijmout odpovídající kroky k ochraně života osob ve své jurisdikci“ (srov. věc L. C. B. proti Spojenému království, č. 23413/94, rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998). Za určitých podmínek to znamená, že stát je povinen přijmout k ochraně života jednotlivce i preventivní opatření. Předpoklady pro přijetí operativních opatření ze strany státu byly poprvé rozvedeny ve věci Osman proti Spojenému království (č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 28. 10. 1998), v níž byly charakterizovány jako (a) existence skutečného a bezprostředního nebezpečí pro život (b) konkrétních osob, (c) o kterém státní orgány věděly nebo vědět měly (tzv. „Osman test“, srov. k tomu Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 380).

Povinnost přijímat preventivní opatření k ochraně života je aplikována i v případě osob nacházejících se v detenci; s ohledem na zvláštní zranitelnost těchto osob, jež se nacházejí zcela v moci státu a jsou na něj odkázány, musí být orgány státu ostražitější a úroveň rozumných opatření, která státy k ochraně jejich života musí přijmout, je vyšší (srov. věc Salman proti Turecku, č. 21986/93, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 27. 6. 2000, § 99). ESLP tak shledal porušení čl. 2 Úmluvy například tehdy, jestliže došlo k usmrcení vězně spoluvězněm, který byl duševně nemocný a měl sklony k násilnému chování. Podle ESLP bylo povinností státních úřadů poskytnout věznici dostupné informace o nebezpečnosti spoluvězně a o jeho zdravotním stavu; rovněž pracovníci věznice měli lépe prověřit jeho zdravotní stav a učinit tomu odpovídající opatření (srov. věc Paul a Audrey Edwards proti Spojenému Království, č. 46477/99, rozsudek ESLP ze dne 14. 3. 2002, § 61 až 64).

Požadavky plynoucí z čl. 2 Úmluvy se odrážejí i v české právní úpravě. Ta na ně reaguje již tím, že při přijímání do výkonu trestu odnětí svobody ukládá, aby se odsouzený podrobil preventivní vstupní lékařské prohlídce včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření (§ 6 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody). Pro umísťování vězňů pak platí, že odděleně se umísťují odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování [§ 7 písm. e) zákona č. 169/1999 Sb.]. Ředitel věznice má dále povinnost dbát, aby odsouzení, kteří vzhledem k psychickým vlastnostem, věku, zdravotnímu a tělesnému stavu mohou být oběťmi násilí a ponižování lidské důstojnosti, byli ubytováni odděleně od odsouzených s agresivními sklony; přitom využívá zejména poznatky lékaře, psychologa, sociologa, speciálního pedagoga a vychovatelů (§ 35 odst. 5 vyhlášky č. 345/1999 Sb.).

Podle § 35 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb. zjistí-li zaměstnanec Vězeňské služby, že je ohroženo právo odsouzeného na jeho ochranu před neoprávněným násilím, jakýmikoliv projevy ponižování lidské důstojnosti a urážkami nebo výhružkami nebo oznámí-li mu odsouzený takové jednání, je povinen učinit neprodleně opatření nezbytná k zamezení takového jednání a současně oznámit tuto skutečnost řediteli věznice. Podle odst. 4 písm. b) pokud bylo prokázáno nebo je důvodné podezření, že se jednání uvedeného v odstavci 1 dopustil odsouzený, ředitel věznice přijme opatření, aby takový odsouzený nemohl v obdobném jednání pokračovat a aby byla zajištěna bezpečnost jak odsouzeného, jehož práva byla porušována, tak odsouzeného, který takové jednání oznámil.

Z pohledu citované právní úpravy je tak zřejmé, že závěr soudů prvního i druhého stupně, které neshledaly, že by ze strany orgánů veřejné moci došlo k porušení povinností při střežení a dozoru nad odsouzenými, a to zejména co do možnosti předcházet jejich vzájemnému násilnému chování, je přinejmenším předčasný. Žalobce v řízení tvrdil, že spoluodsouzený Č. byl velice agresivní a ve výkonu trestu měl neustálé problémy s chováním, například napadal spoluvězně a podpálil jednu z vězeňských cel, a opakovaně mu proto byla ukládána kázeňská opatření za kázeňské přestupky. Podle žalobce měl být takto agresivní vězeň umístěn v jiné části věznice, nikoliv v celách obývaných celkem šesti vězni s vesměs nekonfliktní povahou. Povinností soudů bylo tedy v řízení zjišťovat, zda orgánům Vězeňské služby byl nebo měl být znám duševní stav a poruchy chování spoluodsouzeného Č. a zda – v kladném případě – učinily všechna potřebná preventivní opatření, jež byla způsobilá zabránit napadení žalobce ze strany spoluodsouzeného Č. a předejít tak vzniku škody na zdraví žalobce. S ohledem na to, že odvolací soud věc z uvedeného pohledu nehodnotil, je právní posouzení věci z jeho strany neúplné, a tudíž nesprávné.

Pokud jde o druhou otázku, kterou žalobce v dovolání nastolil, závisí její zodpovězení od toho, zda v okolnosti, že odsouzenému, jehož zdravotní stav to vyžadoval, nebylo včas zajištěno poskytnutí neodkladné zdravotní péče, lze spatřovat nesprávný úřední postup orgánů Vězeňské služby.

Rovněž v souvislosti s čl. 3 Úmluvy, upravujícím zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, konstatoval ESLP zvláštní pozitivní závazek státu chránit fyzické zdraví osob zbavených svobody (srov. k tomu Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M., op. cit., s. 426). Osobám v detenci musí stát zajistit poskytnutí „odpovídající“ (adequate, appropriate) zdravotní péče (srov. věc Keenan proti Spojenému království, č. 27229/95, rozsudek ESLP ze dne 3. 4. 2001, § 111). Standard odpovídající péče znamená podle ESLP především přístup k péči včasné a bez zbytečných odkladů (srov. věc Paladi proti Moldávii, č. 39806/05, rozsudek ESLP ze dne 10. 7. 2007, § 81, potvrzený rozsudkem velkého senátu ESLP ze dne 10. 3. 2009, § 72). Judikatura ESLP přitom vyžaduje, aby stěžovatelé sami projevili iniciativu a o lékařskou péči žádali, pokud mohou (srov. věc Slyusarev proti Rusku, č. 60333/00, rozsudek ESLP ze dne 20. 4. 2010, § 37). Ve věci McGlinchey a další proti Spojenému království pak ESLP uvedl, že pokud je něco v nepořádku se zdravotním stavem pacienta, je třeba řádně zjistit příčinu (stížnost č. 50390/99, rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2003, § 57). Uvedený pozitivní závazek státu se konkrétně promítá i v české právní úpravě.

Dle § 16 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb. má odsouzený právo na zdravotní služby v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.

I když právní řád před nabytím účinnosti zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), výslovně nedefinoval pojem neodkladné zdravotní péče, v některých právních předpisech jej užíval. Vycházelo se přitom z toho, že za neodkladnou se považuje péče, bez jejíhož poskytnutí může dojít k ohrožení života nebo vážnému poškození zdraví člověka (srov. důvodová zpráva k § 5 zákona č. 372/2011 Sb.).

Podle § 23 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, pokud zdravotní stav odsouzeného vyžaduje poskytnutí neodkladné zdravotní péče a není-li možné ji zajistit ve věznici, musí být orgánem Vězeňské služby přivolán lékař lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby nejbližšího zdravotnického zařízení, který po vyšetření odsouzeného rozhodne o dalším postupu.

Uvedenému nelze podle názoru Nejvyššího soudu rozumět tak, že nepřivolá-li orgán Vězeňské služby lékaře lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby, byť zdravotní stav odsouzeného vyžaduje poskytnutí neodkladné péče, porušuje eo ipso povinnost stanovenou mu na

základě zákona obecným právním předpisem, a v jeho chování je tak možno bez dalšího spatřovat nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 odst. 1 OdpŠk. I když je povinnost orgánu Vězeňské služby v ustanovení § 23 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb. formulována na první pohled striktně, tj. bez dalších omezujících podmínek, je třeba ji vždy vykládat v souvislosti s korespondujícími právními povinnostmi, jež z právní úpravy vyplývají.

Podle § 28 odst. 2 písm. e) zákona č. 169/1999 Sb. je odsouzený povinen, pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn, tyto skutečnosti neprodleně ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby.

Z toho se podle dovolacího soudu podává, že povinnost zaměstnanců Vězeňské služby zajistit s ohledem na zdravotní stav odsouzeného poskytnutí neodkladné zdravotní péče, je podmíněna v prvé řadě tím, že onemocnění, úraz nebo zranění odsouzeného, k němuž během výkonu trestu dojde, je těmto zaměstnancům ohlášeno, a to ať již samotným odsouzeným či jinou osobou, nebo se o něm v souvislosti s výkonem své činnosti sami dozvědí. Za druhé musí být ze sdělení odsouzeného či z okolností případu zřejmé, že onemocnění, úraz nebo zranění odsouzeného je takové povahy, že v jeho důsledku může dojít k ohrožení života nebo vážnému poškození zdraví, a že je tedy odsouzenému třeba zajistit neodkladnou zdravotní péči. Za třetí s ohledem na to, že § 23 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb. nestanoví pro přivolání lékaře nebo zdravotnické záchranné služby žádnou lhůtu, musí platit, že příslušníci Vězeňské služby mají povinnost přivolat odsouzenému lékařskou pomoc bez zbytečného odkladu poté, co se o onemocnění, zranění nebo úrazu a jeho povaze dozvědí.

Úvahy soudů nižšího stupně v tom směru, že k nesprávnému úřednímu postupu orgánů Vězeňské služby v souvislosti se zajištěním včasné zdravotní péče odsouzenému nedošlo, lze tedy aprobovat jen do té míry, že v době, kdy neměli službu konající příslušníci Vězeňské služby vědomost o zranění žalobce, neměli ani povinnost přivolat lékaře lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby. Pouze potud lze souhlasit se závěrem soudů obou stupňů, že v jednání orgánů Vězeňské služby nelze spatřovat nesprávný úřední postup.

Ze skutkových zjištění soudů ovšem dále vyplynulo, že příslušníkovi Vězeňské služby, který byl do cely žalobce opětovně volán dne 15. 10. 2006 kolem 22:10 hod., žalobce oznámil, že uklouzl v koupelně a má tak bolestivě zraněné koleno, že požaduje lékařské ošetření.

S tím přímo souvisí poslední žalobcem v dovolání vymezená právní otázka, spočívající v tom, zda jsou zaměstnanci Vězeňské služby oprávněni vyhodnotit zdravotní stav odsouzeného, který žádá lékařské ošetření, a neodkladné poskytnutí lékařského ošetření případně odmítnout s odkazem na to, že není potřebné.

Ze shora citovaného ustanovení § 23 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb. vyplývá, že k poskytnutí neodkladné zdravotní péče dochází zásadně ve zdravotnickém zařízení věznice. Není-li možné (např. s ohledem na denní dobu) zajistit vyšetření odsouzeného, jehož zdravotní stav vyžaduje neodkladnou zdravotní péči, přímo ve zdravotnickém zařízení věznice, je povinností orgánů Vězeňské služby – s výjimkou zcela zjevných případů zneužití práva odsouzeného na zdravotní péči – přivolat lékaře lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby nejbližšího zdravotnického zařízení, který po vyšetření odsouzeného rozhodne o dalším postupu. Zásadně tak nelze připustit, aby o tom, zda zdravotní stav odsouzeného vyžaduje poskytnutí neodkladné zdravotní péče, rozhodoval příslušník Vězeňské služby právě konající ve věznici službu. Lidské zdraví je natolik významnou a chráněnou hodnotou (srov. čl. 31 Listiny základních práv a svobod), že případné subjektivní pochybnosti příslušníka Vězeňské služby o skutečné povaze onemocnění, úrazu či zranění odsouzeného nemohou být na překážku tomu, aby odsouzeného vyšetřil lékař a rozhodl o případném léčebném postupu. Řečeno jinak, zdravotní stav odsouzeného vyžadující neodkladnou zdravotní péči je objektivní veličinou, jež není závislá na subjektivním hodnocení ze strany příslušníků Vězeňské

služby.

Ochranu proti případnému zneužití práva odsouzeného na poskytnutí neodkladné zdravotní péče pak právní úprava poskytuje zejména tím, že opravňuje ředitele věznice uložit odsouzenému povinnost nahradit další náklady spojené s výkonem trestu v případě, že odsouzený zneužil poskytnutí zdravotních služeb předstíráním poruchy zdraví [§ 36 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb.].

Z hlediska povinnosti orgánů Vězeňské služby zajistit odsouzenému včasné poskytnutí neodkladné zdravotní péče není ani rozhodné, zda později (např. v průběhu vyšetřování spáchání trestného činu) vyjde najevo, že ke vzniku škody (újmy) odsouzeného došlo jiným způsobem, než jak jej odsouzený orgánům Vězeňské služby ohlásil. Případný nepravdivý popis mechanismu vzniku škody na zdraví ze strany odsouzeného lze hodnotit především v rámci posouzení spoluzavinění poškozeného na vzniku škody (§ 441 obč. zák.).

Nelze proto souhlasit se závěry soudu prvního ani druhého stupně, jež vycházely z toho, že „zranění, které může být způsobeno pouhým uklouznutím v koupelně“ nedosahuje takové závažnosti, aby – při nepřítomnosti lékaře vězeňského zdravotního zařízení – vyžadovalo ze strany orgánů Vězeňské služby přivolání lékařské služby první pomoci nebo záchranné zdravotnické služby. Dovolací soud v tomto směru vychází naopak z toho, že k posouzení zdravotního stavu odsouzeného je příslušný zásadně lékař vězeňského, případně jiného zdravotnického zařízení, nikoliv však příslušník Vězeňské služby. Jedině příslušný lékař je totiž schopen zdravotní stav odsouzeného odborně vyšetřit a rozhodnout o případném léčebném postupu. Význam včasného poskytnutí zdravotní péče odsouzenému přitom spočívá v první řadě v tom, že tak lze předejít vzniku vážné poruchy zdraví či dokonce smrti. Jestliže orgány Vězeňské služby byly v projednávané věci informovány o zranění odsouzeného, jež mohlo mít charakter vážného poškození zdraví, a přesto mu poskytnutí neodkladné zdravotní péče včas nezajistily, lze v jejich jednání spatřovat nesprávný úřední postup, jenž mohl mít za následek zhoršení zdravotního stavu odsouzeného, a tím i spoluúčast žalované na způsobení škody (újmy). S ohledem na to, že odvolací soud žalobcem uplatněné nároky ze shora uvedeného hlediska neposuzoval, je právní posouzení věci z jeho strany neúplné, a tudíž nesprávné.

Nejvyšší soud z uvedených důvodů napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243e odst. 1 o. s. ř. v plném rozsahu zrušil. Protože se důvody pro zrušení rozsudku odvolacího soudu vztahují i na rozsudek soudu prvého stupně, když ve věci bude nadto nutno provádět další dokazování, zrušil Nejvyšší soud podle ustanovení § 243e odst. 2 o. s. ř. v rozsahu, v němž bylo rozhodnuto o nárocích žalobce proti žalované, rovněž rozsudek soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Soudy jsou ve smyslu ustanovení § 243g odst. 1, části věty první za středníkem, o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými. V dalším řízení povedou soudy dokazování jednak za účelem zjištění, zda orgánům Vězeňské služby byl nebo měl být znám duševní stav a poruchy chování spoluodsouzeného Č. a zda, pokud to jeho duševní stav a chování vyžadovaly, učinily všechna potřebná preventivní opatření, jež byla způsobilá zabránit napadení žalobce tímto spoluvězněm, a jednak za účelem zjištění, zda nedostatek včasného zajištění poskytnutí zdravotní péče ze strany orgánů Vězeňské služby vedl ke zhoršení zdravotního stavu žalobce, a tím i k podílu žalované na způsobení škody na jeho zdraví. Z hlediska uplatněného nároku na zadostiučinění za nemajetkovou újmu neopomenou soudy zkoumat, zda opožděné zajištění poskytnutí zdravotní péče mělo za následek vznik nemajetkové újmy na straně žalobce.

Pro úplnost pak Nejvyšší soud dodává, že dojdou-li soudy k závěru, že ke vzniku škody na zdraví odsouzeného došlo rovněž v důsledku nesprávného postupu orgánů Vězeňské služby, nebrání nic

tomu, aby o povinnosti žalované k náhradě škody rozhodly ve smyslu § 438 odst. 2 obč. zák. jen podle jejího podílu za způsobení škody (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2013).

zdroj: www.nsoud.cz

Právní věta - redakce.

Další články:

- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování